

Construction and validation of family intelligence questionnaire

Sahar Rezaei

Ph.D. Student in Counseling, Sanandaj Branch,
Islamic Azad University, Sanandaj, Iran

Mahmoud Goodarzi*

Assistant Professor, Family Counseling Dept.,
Sanandaj Branch, Islamic Azad University,
Sanandaj, Iran

Abstract

The purpose of this research was to construct and validate the family intelligence questionnaire. This research was practical and tool development type. The statistical population for the preparation of the tool includes parents and students of the fifth grade of elementary school in Kermanshah who were studying in 1400-1401 and their number was reported 1000 according to the report of the Education Organization, which was a targeted sampling with inclusion criteria. (Families that scored high in the research tool including Epstein Family Function and the age of entering the research is 12 to 65 years old) 40 people were selected until theoretical saturation and were subjected to in-depth interviews, and in the second part of the statistical population to evaluate the validity of the questionnaire, including professors of psychology and counseling 15 people were selected with the entry criteria of having a doctorate degree and having at least 5 years of family-related work experience up to theoretical saturation. To determine the face validity of the tool, it was first examined among 30 families of the community, then exploratory factor analysis, first and second order factor analysis was used to confirm the research data, and Cronbach's alpha was used to measure its reliability. The findings showed that in terms of the factor structure of the 30 items of the questionnaire, it can be reduced to the components of communication skills, common goals and strategies, cohesion, spirit of effort and foresight, ability to solve problems and desire for group knowledge, as well as the results of confirmatory factor analysis. It showed that the six-dimensional model of family intelligence has a good fit and Cronbach's alpha coefficient was reported as 0.972. The coefficients in all components are higher than 0.7, so it can be said that the questionnaire has good reliability.

Keywords: Construction and validation, family intelligence, factor analysis, psychometrics.

* Corresponding Author: saharazaie@gmail.com

How to Cite: Rezaie, S., & Goudarzi, M. (2022). Construction and validation of family intelligence questionnaire. *Quarterly of Educational Measurement*, 13(49), 99-123. doi: 10.22054/jem.2023.65904.3342

ساخت و اعتباریابی پرسشنامه هوش خانواده

سحر رضایی | دانشجوی دکتری مشاوره، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

محمود گودرزی* | استادیار، گروه مشاوره خانواده، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

چکیده

هدف از پژوهش حاضر ساخت و اعتباریابی پرسشنامه هوش خانواده بود. این پژوهش کاربردی و از نوع توسعه ابزار بود. جامعه آماری جهت تهیه ابزار شامل والدین و دانش‌آموزان مقطع پنجم ابتدایی شهر کرمانشاه که در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بودند و تعداد آنها بر اساس گزارش سازمان آموزش و پرورش ۱۰۰۰ نفر گزارش شد، که به صورت نمونه‌گیری هدفمند با معیار ورود (خانواده‌هایی که در ابزار پژوهش شامل عملکرد خانواده ایشتاین نمره بالایی آورده باشند و سن ورود به پژوهش ۱۲ تا ۶۵ سال) تا اشباع نظری ۴۰ نفر انتخاب و تحت مصاحبه عمیق قرار گرفتند و در بخش دوم جامعه آماری جهت سنجش روایی پرسشنامه شامل اساتید روانشناسی و مشاوره با معیار ورود داشتن مدرک دکترای و داشتن حداقل ۵ سال سابقه کار مرتبط با خانواده تا اشباع نظری ۱۵ نفر انتخاب شدند. جهت تعیین روایی صوری ابزار ابتدا بین ۳۰ تن از خانواده‌های جامعه مورد بررسی قرار گرفت سپس برای تأیید داده‌های پژوهش از تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم و برای سنجش پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده شد. یافته‌ها نشان داد، از لحاظ ساختار عاملی ۳۰ گویه پرسشنامه، قابل تقلیل به مؤلفه‌های مهارت‌های ارتباطی، اهداف و راهبردهای مشترک، انسجام، روحیه تلاش و آینده‌نگری، توانایی حل مسئله و تمایل به دانش‌گروهی می‌باشد، همچنین نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد مدل شش بعدی هوش خانواده دارای برازش است و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۷۲ گزارش شد. ضرایب در همه مؤلفه‌ها نیز بالاتر از ۰/۷۰ است در نتیجه می‌توان گفت پرسشنامه از پایایی مطلوبی برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل عاملی، روانسنجی، ساخت و اعتباریابی، هوش خانواده

مقدمه

هوش یکی از جذاب‌ترین و جالب‌توجه‌ترین فرآیندهای روانی و یک توانایی است که فرد را قادر می‌سازد تا به طور منطقی بیندیشد، فعالیت هدفمند داشته باشد و با محیط خود به طور مؤثر به کنش متقابل بپردازد (توانگر روستا و همکاران، ۱۳۹۹). تعریفی که رأس (1993)، به نقل از ریس و رنزولی، (2004) از هوش ارائه می‌دهد، مشتمل بر خلاقیت ذهنی، قدرت عمل ذهنی، قابلیت غیر عادی نسبت به رهبردی در گروه و موفقیت قابل ملاحظه در زمینه‌های یادگیری و تحصیل است. از روی تعریف هوش در یک جامعه، می‌توان درباره ارزش‌ها و سبک زندگی مردم آن چیزهایی فهمید (گنجی، ۱۳۹۴). در دهه‌های نخستین شکل‌گیری روان‌شناسی تعاریف هوش بیشتر معطوف به جنبه‌های شناختی بود اما امروزه در کشورهای غربی نه تنها جنبه‌های شناختی هوش بلکه جنبه‌های دیگر آن نیز اهمیت دارد (تقی زاده و رضایی، ۱۳۹۸). دشواری‌های تعریف هوش از اینجا نشأت می‌گیرد که مفهوم پایه‌ای‌تر آن یعنی هوش نیز به سادگی قابل تعریف نیست. این امر عمدتاً بدان سبب است که هوش یک مفهوم انتزاعی است و در واقع هیچ‌گونه پایه محسوس، عینی و فیزیکی ندارد؛ هوش یک برچسب کلی برای گروهی از فرایندهاست که از رفتارها و پاسخ‌های آشکار افراد استنباط می‌شود (گراث مارنات، 1997). تاریخ روان‌شناسی بالینی، به هوش سنجی گره خورده است؛ اگر موفقیت در زمینه‌ی هوش سنجی و مباحث مربوط به آن نبود، احتمالاً رشته‌ای به نام روان‌شناسی شکل نمی‌گرفت (Travel & Princein, 2012). CindyWigler (2012) هوش را چنین تعریف کرد: "هوش از سه قسمت تشکیل شده است: طبیعت، پرورش و نتایج. بنابراین هوش یک پتانسیل ذاتی است (ذاتی) که از طریق تمرین (پرورش / تلاش) شکل گرفته و منجر به مهارت یا رفتار یا انتخاب مناسب استدلال می‌شود (CindyWigler, 2012). هوش بر میزان الگوی ارتباطی، جهت‌گیری فرهنگی و ارزشی خانواده اثر می‌گذارد و جنبه‌های حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها، پاسخ‌های ارتباطی، درگیری عاطفی و کنترل رفتار را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین کیفیت و کارکرد بهینه خانواده تحت تأثیر هوش قرار دارد هوش به عنوان ظرفیت کسب دانش، قدرت تفکر استدلال انتزاعی و توانایی حل مسئله می‌باشد که تمامی ابعاد خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Borba, 2014). هوش بر میزان حس معنا و داشتن مأموریت در زندگی، حس تقدس در زندگی، درک متعال از ارزش ماده و معتقد به بهتر شدن دنیا، اثر می‌گذارد. هوش در تطابق

تفاوت‌های فردی و فرهنگی در خانواده اثر می‌گذارد به شکلی که توان فردی برای عمل و اداره کردن با کارایی در زمینه‌های گوناگون را به فرد می‌دهد. نتایج صالحی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داد تغییرات نمره خلاقیت دانش‌آموزان توسط عملکرد خانواده و باورهای هوشی تبیین شده است و باورهای هوشی بیشترین تأثیر را بر خلاقیت دانش‌آموزان دارد. عملکرد خانواده و باورهای هوشی بر خلاقیت دانش‌آموزان و عملکرد خانواده بر باورهای هوشی تأثیر مثبت و معناداری دارد و در جهت ارتقا خلاقیت دانش‌آموزان، بایستی به دو مقوله مهم عملکرد خانواده و باورهای هوشی توجه گردد. هوش ابعاد مختلفی دارد که از جمله آن می‌توان به هوش اخلاقی، هوش هیجانی، هوش فرهنگی، هوش معنوی و اشاره نمود (گل محمدیان، ۱۳۹۲). یکی از مهم‌ترین ابعاد هوش که در حوزه پژوهش جدید بوده و در ایران نیز چندان بدان پرداخته نشده است هوش خانواده است.

مطالعات نشان داده‌اند که هوش فرزندان تحت تأثیر هوش والدین قرار دارد و فشار والدین در سال‌های اولیه کودک برای افزایش توانایی‌های شناختی وی ممکن است تأثیر زیادی در تلاش کودک برای افزایش هوش و در نتیجه ضریب هوشی بالاتر داشته باشد (Sellers et al., 2002). اهمیت خانواده، به عنوان نهادی اثرگذار بر تمام جوانب زندگی فردی و اجتماعی به قدری واضح است که همه‌ی نظریه‌های مطرح روانشناسی به گونه‌ای به نقش آن پرداخته‌اند (پارشیر، ۱۳۹۷). عوامل زیادی وجود دارد که خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. سطح عمومی خانواده از احساسات، عواطف، بیان، ارتباطات همه می‌تواند نقش مهمی در تعاملات و حالات عاطفی خانواده داشته باشد. حتی زمانی که گفتمان و بیان در خانواده بیشتر باشد میزان تعاملات بالا می‌تواند درک اعضای خانواده را بالا ببرد (Don & Brown, 2020). عملکرد زناشویی مثبت به عنوان یکی از شاخص‌های مهم و تعیین‌کننده در استحکام خانواده، وضعیتی است که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساس خوشبختی، رضایت از ازدواج و رضایت از همدیگر دارند (Karney & Bradbury, 2020) و منجر به نتایج مثبت بسیاری همانند سلامت روانی مثبت و فراهم شدن محیطی مناسب برای رشد کودکان و ارتقاء رشد و سلامتی سایر اعضای خانواده می‌شود (Michalitsianos, 2014؛ به نقل از مقدادی و جواد پور، ۱۳۹۶). خانواده به طور طبیعی به عنوان کانون اصلی پرورش و تربیت انسان از دوران کودکی تا بزرگسالی نقشی بی‌بدیل و مهم در ساخت جامعه؛ و زمینه‌سازی تحول و آسیب‌شناسی روانی فرزندان بازی می‌کند

(گاطع زاده و مولایی راد، ۱۳۹۹). کودکی که به دنیا می‌آید عالی‌ترین و کامل‌ترین امکانات رشد را داراست (Basera et al., 2021)؛ و در صورت وجود شرایط لازم و کافی برای رشد، به برترین کمالات خود دست خواهد یافت (محمد اسماعیل، ۱۳۹۶). SallyConnolly و همکاران (2020) به نقل از بروس فیلر صاحب کتاب اسرار خانواده‌های خوشبخت بیان می‌کنند خانواده‌هایی که دارای هوش بالایی هستند در آنها احساس هویت به درستی شکل می‌گیرد. احساس هویت در یک خانواده سالم به خوبی مشهود است. احساس هویت، نوعی احساس وجود و غرور از عضویت در خانواده به فرد می‌دهد، نوعی تعلق خاطر و احساس امنیت. خانواده‌هایی که دارای احساس هویت هستند انسجام و یکپارچگی بالایی دارند. در چنین خانواده‌هایی ضمن پذیرفتن واقع‌گرایی، خوشبینی خاصی در این خانواده‌ها به چشم می‌خورد. خانواده‌های باهوش از نظر احساسی راهی برای پرورش مثبت و خوش بینی در عین شناخت و پذیرش واقعیت دارند. این باور در خود و یکدیگر وجود دارد که اوقات سختی انفاق می‌افتد و آنان با مشکلات فراوانی مواجه خواهند بود اما آنها می‌توانند از این سختیها به آسانی عبور کنند. در خانواده‌های باهوش انزوایی وجود ندارد و آنها یکدیگر را در تمامی مراحل کمک می‌کنند و توانایی خود را برای تجارب مثبت برای رشد در تمامی زمینه‌ها باور دارند و به جای دیدن قسمت‌های بد زندگی، سعی می‌کنند قسمت‌های خوب زندگی را ببینند. در چنین خانواده‌هایی تمایل به رشد دانش گروهی وجود دارد که این امر محیط خانواده را به محیطی برای رشد و یادگیری فراهم می‌آورد. والدین سعی دارند چگونگی یک زندگی عاطفی هوشمندانه را برای فرزندان خود ایجاد کنند، دانش گروهی که در خانواده وجود دارد می‌تواند شامل مهارت‌های حل تعارض، مدیریت امور مالی، روابط نامناسب، روش‌های حل مسئله برای مشکلاتی مانند اضطراب یا افسردگی باشد. در خانواده‌های هوش بالا، نظرات و عقاید کودکان مورد احترام قرار می‌گیرد. عقاید کودکان در تصمیم‌گیری استخراج و مورد احترام قرار می‌گیرد. جلسات خانوادگی، به طور رسمی یا غیررسمی، اغلب در خانواده‌های باهوش عاطفی برگزار می‌شود. در حالی که والدین به راهنمایی و هدایت خود ادامه می‌دهند، کودکان ترغیب می‌شوند تا افکار و عقاید خود را به اشتراک بگذارند. مشاجره اغلب مجاز است، اگرچه رهنمودهایی برای چگونگی نشان دادن عقاید متفکرانه وجود دارد. ممکن است از کودکان خواسته شود که عواقب مربوط به رفتارهای مسئله‌سازانه را تعیین کنند. درباره قوانین ممکن

است مذاکره شود والدین تشخیص می‌دهند که فرزندانشان باید یاد بگیرند که خود فکر کنند و نمی‌خواهند با دیکتاتور بودن این شانس را از آنها بگیرند (SallyConnolly et al., 2020).

خصوصیات والدین و نحوه تصمیم‌گیری آنها در تربیت فرزندان در رشد فکری، حل مسئله و رشد شناختی آنان نقش دارند و میزان تحصیلات والدین و فرهنگ آنها می‌تواند هوش خانواده را تحت تأثیر قرار دهد اینکه والدین کیست و نحوه تصمیم‌گیری وی در تربیت فرزندان ممکن است در رشد فکری خانواده نقش داشته باشد. میزان تحصیلات والدین، محیط خانه‌ای که والدین ایجاد می‌کنند و فرهنگ والدین ممکن است همه در ضریب هوشی خانواده تأثیر بگذارد (Sellers et al., 2002). تعاملات و روابطی که در بین اعضای خانواده وجود دارد تأثیر به‌سزایی بر هوش خانواده خواهد داشت و خود بر گرفته از هوش خانواده می‌باشد (Lindahl et al., 2004). حتی روشی که پدر و مادر در رفتار با یکدیگر دارند ممکن است بر رشد شناختی اعضای خانواده تأثیر بگذارد. یکی از جنبه‌های عملکرد والدین که هوش کودک ممکن است آن را بیند و تحت تأثیر مستقیم آن قرار گیرد، آموزش والدین است. به‌طور خاص یک مطالعه نشان داده است که سطح تحصیلات والدین ممکن است بر ضریب هوشی افراد خانواده تأثیر بگذارد (Rowe et al., 1999). والدین ممکن است کودکان را تشویق کند تا توانایی‌های فکری خود را بر اساس سطح هوش والدین تقویت کنند. مطالعات نشان داده که هوش فرزندان تحت تأثیر هوش والدین قرار دارد و فشار والدین در سالهای اولیه کودک برای افزایش تواناییهای شناختی وی ممکن است تأثیر زیادی در تلاش کودک برای افزایش هوش و در نتیجه ضریب هوشی بالاتر داشته باشد (Sellers et al., 2002).

محققان نتیجه گرفتند که این امر به دلیل اشتیاق و انگیزه والدین نسبت به رشد شناختی اعضای خانواده بوده است (Sellers et al., 2002). آنها معتقدند این امر از طریق آزادی کودک در نظر دادن کودک امکان می‌پذیرد و کودکانی که برای مسائل خودشان نظر می‌دهند بستگی به تلاش خانواده برای افزایش هوش در آنان می‌باشد. یکی از عواملی که نشان می‌دهد خانواده از هوش بالایی برخوردار است داشتن مهارت‌های ارتباطی است. خانواده‌هایی که دارای چنین توانایی‌هایی هستند محبوبیت، رهبری و اثربخشی بین فردی را تقویت می‌کنند و در هر آنچه که به کنش متقابل آرام با دیگران بارز می‌گردد به خوبی عمل می‌کنند، داشتن

مهارت‌های ارتباطی به افراد خانواده کمک می‌کند تا آنها در امور زندگی موفق عمل کنند و مهارت کنترل عواطف در دیگران را داشته باشند (افخمی و همکاران، ۱۳۹۳).

وظیفه اولیه خانواده برقراری ارتباط است و عملکرد خانواده منجر به رفع نیازهای اجتماعی و فردی خانواده می‌باشد. به این دلیل رشد و تکامل، اعتماد به نفس و اجتماعی شدن اعضای خانواده می‌گردد. ارتباط روشن و مؤثر بین افراد خانواده موجب رشد احساسات و ارزشها می‌شود. ارتباط مؤثر سنگ زیربنایی خانواده سالم و موفق است به عبارت دیگر اعضای خانواده‌ای از الگوهای ارتباطی مؤثر استفاده می‌کنند، انتقال و درک واضحی از محتوا و قصد هر پیامی دارند، نیازهای روانی اعضا خانواده را ارضا می‌کنند و ارتباط و شرکت در اجتماع را تداوم می‌بخشند. الگوهای ارتباطی صحیح قدرت انتخاب، اعتماد بنفیس، تصمیم‌گیری منطقی افراد خانواده همه به نوع اطلاعات و نحوه انتقال آن بین اعضای خانواده بستگی دارد (غلامزاده و همکاران، ۱۳۸۸). یکی دیگر از عوامل وجود انسجام خانواده است که همانطور که SallyConnolly و همکاران (2020) بیان می‌کنند در خانواده‌های باهوش انزوایی وجود ندارد و آنها یکدیگر را در تمامی مراحل کمک می‌کنند و در تمامی سختی‌ها یکدیگر را یاری می‌کنند (SallyConnolly et al., 2020) که این امر نشان از انسجام خانواده است.

انسجام میزان پیوند عاطفی که در میان اعضای خانواده وجود دارد و شامل کیفیت عاطفی روابط خانواده همانند حمایت، مهربان و سودمندی است (حجت شمامی و زربخش بحری، ۱۳۹۵). انسجام، به‌عنوان یکی از ساختارهای پرنفوذ خانواده است (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۴). خانواده منسجم، توسط جو خانوادگی حمایتی و تفاهم و درک اعضای آن شناخته می‌شوند، که اعضای آن تمایل به درک و کمک برای برطرف کردن نیازها و دغدغه‌های افراد خانواده دارند (Nazir et al., 2012). پیوند و تعهد عاطفی، گرمی روابط و عواطف حاکم بر خانواده‌های منسجم در فرزندان آنها این احساس را به وجود می‌آورد که مورد پذیرش والدین هستند و والدین نسبت به خواسته‌های آنان حساس و مسئولند (Victor et al., 2007).

به طبع کودکی که در خانوادگی منسجم پرورش می‌یابد، گرمی روابط و عواطف و عشق و علاقه موجود و احساس مسئولیت و تعهد اعضا را به یکدیگر احساس می‌کند و در نتیجه خودش نیز در قبال خواسته‌های بقیه اعضا احساس تعهد می‌کند. علاوه بر این،

خانواده حمایت‌گیر می‌تواند منبع بازخورد خزانه‌های شناختی، هیجانی و رفتاری باشد، به طوری که کودکان و نوجوانان در شرایط مختلف می‌توانند با شیوه‌ای مؤثر برخورد کنند (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۴). خانواده‌های باهوش دارای توانایی حل مسئله می‌باشند، این الگوها به فرآیندی شناختی، عاطفی و رفتاری اطلاق می‌شود که به کمک آن افراد برای حل مسائلی که در موقعیت‌های زندگی واقعی تجربه می‌کنند، تلاش می‌کنند. توانایی‌های حل مسئله منجر به بهبود روابط اجتماعی افراد خانواده می‌شود. در واقع این توانایی‌ها منجر به بهبود رابطه رابطه افراد خانواده می‌شود (شکوهی و پرند، ۱۳۹۱).

Jobe-Shields (2015) معتقد است مهارت‌های حل مسئله در خانواده منجر به قویت پیوندهای عاطفی گردیده و افراد خانواده در محیط‌های بیرونی کمتر دچار مشکلات ارتباطی شده‌اند. Oh and Bayer (2015) نیز معتقدند مهارت‌های حل مسئله در خانواده منجر به تقویت ارتباط افراد خانواده می‌شود و درک صحیحی از رفتار را افراد خانواده درک می‌کنند. Colalillo and Johnston (2016) بیان می‌کنند مهارت‌های حل مسئله در خانواده منجر به تغییر شناخت و ارتباط مؤثر والدین با کودکانشان می‌شود. هوش بر میزان الگوی ارتباطی، جهت‌گیری فرهنگی و ارزشی خانواده اثر می‌گذارد و جنبه‌های حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها، پاسخ‌های ارتباطی، درگیری عاطفی و کنترل رفتار را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین کیفیت و کارکرد بهینه خانواده تحت تأثیر هوش قرار دارد هوش به عنوان ظرفیت کسب دانش، قدرت تفکر استدلال انتزاعی و توانایی حل مسئله می‌باشد که تمامی ابعاد خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Borba, 2014). هوش بر میزان حس معنا و داشتن مأموریت در زندگی، حس تقدس در زندگی، درک متعال از ارزش ماده و معتقد به بهتر شدن دنیا، اثر می‌گذارد. هوش در تطابق تفاوت‌های فردی و فرهنگی در خانواده اثر می‌گذارد به شکلی که توان فردی برای عمل و اداره کردن با کارایی در زمینه‌های گوناگون را به فرد می‌دهد.

به هر حال، خانواده به مثابه یک واحد یکپارچه در نظر گرفته می‌شود که دارای برنامه‌ها و راهبردهای مشخص برای رسیدن به اهداف خویش است که برای رسیدن به این اهداف باید کلیه نیروهای ذهنی و فکری اعضا را گسیل نماید پس: «مفهوم هوشمندی خانواده را می‌توان بدین صورت تعریف نمود: ظرفیت خانواده در بکارگیری نیروی ذهنی اعضا و تمرکز آن برای دستیابی به اهداف فردی و گروهی اعضای خانواده» که با هوش تک تک

اعضا متفاوت است و به عبارت ساده‌تر هوش خانواده، توانایی خانواده در سازگاری و موفقیت در محیط اطرافش می‌باشد.

با عنایت به مطالب ذکر شده و با توجه به اینکه مفهوم هوش خانواده در شمار مهمترین موضوعات مربوط به خانواده است که متشکل از مهارت‌های ارتباطی، اهداف و راهبردهای مشترک، انسجام، روحیه تلاش و آینده‌نگری، توانایی حل مسئله و تمایل به دانش گروهی می‌باشد اثرگذاری بسیار مهمی بر کارکرد و اثربخشی خانواده دارد متأسفانه مطالب خیلی کمی در این زمینه وجود دارد و با توجه به اهمیت چنین موضوعی خلاء مطالعاتی در این زمینه لزوم ابزاری مناسب برای سنجش هوش خانواده لازم به نظر رسید. از این روی محقق را بر آن داشت که به تعیین روایی و پایایی پرسشنامه محقق ساخته به منظور تحقق اهداف مورد نظر بپردازد. در این پژوهش برآنیم تا؛

روایی سازه پرسشنامه هوش خانواده به چه صورت است؟

قابلیت اعتماد پرسشنامه هوش خانواده به چه صورت است؟

پیشینه پژوهش

مطالعات انصاری اردلی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان رابطه هوش معنوی، عملکرد خانواده با بهزیستی روانی و سبک زندگی انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که بین هوش معنوی با بهزیستی روانی؛ بین عملکرد خانواده با بهزیستی روانی، بین سبک زندگی با عملکرد خانواده و بین هوش معنوی با عملکرد خانواده رابطه معنادار وجود داشت. همچنین، مسیرهای غیرمستقیم سبک زندگی با بهزیستی روانی با نقش واسطه عملکرد خانواده و نیز رابطه هوش معنوی با بهزیستی روانی با نقش واسطه‌ای عملکرد خانواده معنادار شدند.

نتایج صالحی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داد تغییرات نمره خلاقیت دانش‌آموزان توسط عملکرد خانواده و باورهای هوشی تبیین شده است و باورهای هوشی بیشترین تأثیر را بر خلاقیت دانش‌آموزان دارد. عملکرد خانواده و باورهای هوشی بر خلاقیت دانش‌آموزان و عملکرد خانواده بر باورهای هوشی تأثیر مثبت و معناداری دارد و در جهت ارتقا خلاقیت دانش‌آموزان، بایستی به دو مقوله مهم عملکرد خانواده و باورهای هوشی توجه گردد.

محمدی احمدآبادی و زارع بنادکوکلی (۱۳۹۷) معتقدند هوش عاطفی و الگوهای ارتباطی قادر به پیش‌بینی در افزایش میزان هوش اخلاقی و همچنین پرداختن به مباحث

هیجانی و ارتباطی دانش آموزان دبیرستان‌های بوانات به هوش عاطفی و الگوهای ارتباطی تأثیر متقابل و زیادی در هوش اخلاقی در برخواهد داشت.

رشید و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان ساخت و اعتبار یابی هوش زیباشناسی انجام داد و به این نتیجه دست یافت که پرسشنامه هوش زیباشناسی ابزاری مناسب برای اندازه‌گیری توانایی و ظرفیت‌های زیباشناختی افراد است.

زارعی سلمان و معصومی (۱۳۹۶) نیز بیان می‌کنند که هوش هیجانی در رابطه بین جو عاطفی خانواده و انگیزش پیشرفت نقش واسطه‌ای دارد و هوش هیجانی و جو عاطفی خانواده قادر به پیش‌بینی انگیزش پیشرفت بوده است و این یافته می‌تواند گامی در جهت شناخت بیشتر ماهیت انگیزش پیشرفت محسوب شود.

گل محمدیان (۱۳۹۵) معتقد است آموزش‌های هوش اخلاقی، معنوی و فرهنگی بر ابعاد عملکردی خانواده (حل مسئله، نقش‌ها، ارتباط، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی و کنترل رفتار) تأثیر معناداری داشته است.

شیخ الاسلامی و حسن نیا (۱۳۹۴) در مطالعات خود بیان کردند که ابعاد فراهیجانی والدین با واسطه هوش هیجانی بر تاب‌آوری فرزندان اثر دارد.

روش

هدف از پژوهش حاضر ساخت و اعتباریابی پرسشنامه هوش خانواده بود. این پژوهش کاربردی و از نوع توسعه ابزار بود. جامعه آماری شامل دو بخش می‌باشد که در بخش اول جهت تهیه ابزار جامعه آماری شامل والدین دانش‌آموزان مقطع پنجم ابتدایی شهر کرمانشاه بود که در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بودند و تعداد آنها بر اساس گزارش سازمان آموزش و پرورش ۱۰۰۰ نفر گزارش شد، که به صورت نمونه‌گیری هدفمند با معیار ورود (خانواده‌هایی که در ابزار پژوهش شامل عملکرد خانواده ایشتاین نمره بالایی آورده باشند و سن ورود به پژوهش ۱۲ تا ۶۵ سال) بود تا اشباع نظری ۴۰ نفر تحت مصاحبه عمیق قرار گرفتند. در بخش دوم جامعه آماری جهت سنجش روایی پرسشنامه شامل اساتید روانشناسی و مشاوره با معیار ورود داشتن مدرک دکترا و داشتن حداقل ۵ سال سابقه کار مرتبط با خانواده تا اشباع نظری ۱۵ نفر انتخاب شدند. ساخت ابزار هوش خانواده با توجه به نتایج به دست آمده از مصاحبه بود. جهت استخراج داده‌ها از روش داده بنیاد استفاده شد. به این منظور خانواده‌ها تحت مصاحبه عمیق قرار گرفتند و پس از تحلیل مصاحبه‌ها از طریق کد

گذاری (باز، محوری و گزینشی)، گویه‌ها استخراج شد و سپس گویه‌ها با توجه به همسانی درونی جمع بندی و در یک مؤلفه قرار گرفتند، نامگذاری مؤلفه‌ها با توجه به تجارب نویسندگان مقاله تحت نظر نویسنده مسئول که دانشیار دانشگاه می‌باشد انجام گرفت. و جهت تأیید عناوین مؤلفه‌ها از متخصصان نظرخواهی صورت گرفت و بر اساس مؤلفه‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها، ابزاری متناسب با بافت ایرانی برای اندازه‌گیری هوش خانواده تنظیم شد. ابتدا تعداد ۴۵ سؤال برای اندازه‌گیری شش مؤلفه هوش خانواده تهیه شد و سپس اعتبار محتوای پرسشنامه از نظر متخصصان مورد بررسی قرار گرفت و تعداد ۸ سؤال حذف شد. پس از بررسی اعتبار محتوا و حصول اطمینان لازم، پرسشنامه به صورت مقدماتی بر روی نمونه ۳۰ نفری از جامعه آماری اجرا شد. هدف از این مرحله بررسی وضوح و ابهام سؤاها و در صورت لزوم اعمال تغییرات مورد نیاز بود که در پایان این مرحله ۷ سؤال حذف گردید. با توجه به وضوح سؤاها و عدم ابهام در این خصوص، پرسشنامه ۳۰ سؤالی در بین ۳۸۰ نفر اجرا و ویژگی‌های روانسنجی آن مورد بررسی قرار گرفت. جهت بررسی سؤاها، پژوهش، از شاخص‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد و آزمون‌های استنباطی شامل تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول، تحلیل عاملی تاییدی مرتبه دوم و ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. گویه‌های پاسخ‌گویی به سؤالات پرسشنامه بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت (همیشه، اغلب، گاهی، به ندرت، هیچگاه) و شیوه نمره‌گذاری آن‌ها نیز از ۱ تا ۵ می‌باشد به طوری که همیشه عدد ۵ و به هیچگاه نمره صفر تعلق می‌گیرد اما سؤالات ۱۴، ۱۶، ۲۰، ۲۱ و ۲۳ نیز به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند به گونه‌ای که به همیشه عدد ۱ و به هیچگاه عدد ۵ تعلق می‌گیرد

جدول ۱. تعداد گویه‌ها و مؤلفه پرسشنامه هوش خانواده

تعداد	مؤلفه‌ها	تعداد گویه‌ها
مؤلفه اول	مهارت‌های ارتباطی	۷ تا ۱
مؤلفه دوم	اهداف و راهبردهای مشترک	۱۱ تا ۸
مؤلفه سوم	انسجام	۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶
مؤلفه چهارم	روحیه تلاش و آینده‌نگری	۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲
مؤلفه پنجم	توانایی حل مسئله	۲۳، ۲۴، ۲۵
مؤلفه ششم	تمایل به دانش‌گروهی (یادگیری و یاددادن)	۲۶ تا ۳۰

جهت بررسی روایی سازه پرسشنامه از آزمون تحلیل اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول و مرتبه دوم و جهت بررسی همسانی درونی آن نیز به ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد.

یافته‌ها

روایی محتوایی: بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده و تجمیع یافته‌های اساتید و متخصصان حوزه خانواده و پس از کدگذاری و تحلیل مصاحبه‌ها ابزاری متناسب با بافت ایرانی برای اندازه‌گیری هوش خانواده تنظیم شد که متشکل از ۶ بعد شامل مهارت‌های ارتباطی، اهداف و راهبردهای مشترک، انسجام، روحیه تلاش و آینده‌نگری، توانایی حل مسئله و تمایل به دانش‌گروهی می‌باشد. روایی محتوایی نشان داد امتیاز CVR هر ۳۰ آیتم از عدد جدول لاشه (۰/۶۳) بزرگ‌تر بود، نتایج محاسبه CVI حاکی از آن بود که ۲۳ آیتم نمره CVI بالاتر از ۰/۷۸ داشته لذا مناسب تشخیص داده شدند، ۷ آیتم باقیمانده نمره CVI بین ۰/۷۸ تا ۰/۷۱ داشته که به اصلاح و بازنگری نیاز داشتند که در این موارد اصلاحات انجام شده مجدداً تحت بررسی قرار گرفته و توانست نظر متخصصان را جلب نماید.

روایی سازه: روایی سازه با استفاده از روش‌های آماری تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول و دوم استفاده شد.

تحلیل عاملی اکتشافی. قبل از بررسی ساختار عاملی پرسشنامه هوش خانواده پیش فرض‌های آماری لازم و رعایت برخی از این پیش فرض‌ها برای استفاده از آزمون‌های پارامتریک و لازم بود. این پیش فرض‌ها شامل نرمال بودن توزیع داده‌ها، کفایت نمونه و تناسب داده‌ها در تحلیلی عاملی نظیر نرمال بودن توزیع داده‌ها، کفایت نمونه و تناسب داده‌ها در تحلیل عاملی، اطمینان حاصل گردید.

جهت پی بردن به این نکته که می‌توان گویه تاثیرگذار بر هوش خانواده را به چندین مؤلفه تقلیل داد یا خیر، از دو آزمون شاخص کفایت نمونه‌گیری کایرز مایراولکین (KMO) و آزمون بارتلت استفاده شد. استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی مشتمل بر چند مرحله می‌باشد که در ادامه ارائه شده است.

نتایج پس از چندین بار اجرای تحلیل عاملی با استفاده از روش‌های مختلف چرخش متمایل به منظور استخراج عامل‌های مناسب از نظر تعداد و محتوا و در نظر گرفتن شاخص‌هایی مانند شاخص کفایت نمونه‌برداری ($KMO=0/972$)، آزمون کرویت بارتلت

نتایج آزمون Bartlett ($P < 0/001$)، ارزش ویژه، درصد تبیین واریانس، بار عاملی بالاتر از ۰/۳۲ و با داشتن دست کم سه گویه در یک عامل، مشخص شد که پرسشنامه حداکثر از ۶ عامل اشباع شده است. این سه عامل بروی هم در حدود ۵۱/۵۵ درصد واریانس را تبیین می کنند.

جدول ۳. نتایج آزمون KMO و بارتلت

آزمون بارتلت			KMO
معنی داری	درجه آزادی	کای دو	
۰/۰۰۱	۱۹۶	۱۴۸۶۷/۸۱۲)	۰/۹۷۲

نتایج جدول ۳ نشان داد مقادیر جاصل از آزمون KMO برابر است با (۰/۹۷۲) بوده که در حد بسیار بالایی و نزدیک به عدد ۱ می باشد. نتیجه آنکه انجام تحلیل عاملی برای داده های پرسشنامه پژوهش امکان پذیر بوده و می توان داده ها را به یک سری مؤلفه پنهان (مکنون) زیربنایی و بنیادی تقلیل داد. همچنین نتیجه آزمون بارتلت که برابر است با (۱۴۸۶۷/۸۱۲) بوده و در سطح معناداری کوچکتر از (۰/۰۱) معنی دار است، لذا با اطمینان ۹۹ درصد ماتریس همبستگی بین گویه ها، ماتریس همانی و واحد نمی باشد؛ یعنی از یک طرف بین گویه های داخل هر مؤلفه همبستگی بالایی وجود دارد و از طرف دیگر بین گویه های یک مؤلفه با گویه های مؤلفه دیگر، هیچگونه همبستگی مشاهده نمی شود.

جدول ۴. اشتراکات بین متغیرها و عوامل

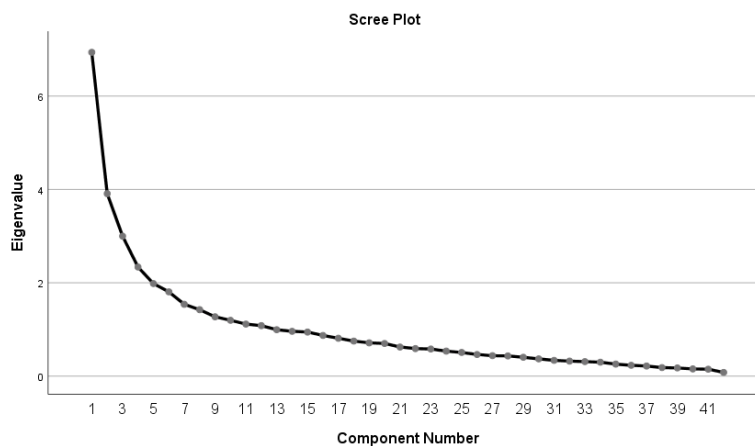
ردیف	گویه ها	اولیه	استخراجی
۱	به راحتی می توانیم احساسات یکدیگر را درک کنیم	۱/۰۰	۰/۷۰۴
۲	به نظرات، عقاید و انتظارات یکدیگر احترام می گذاریم	۱/۰۰	۰/۸۶۴
۳	خصوصیات، علایق و خواسته های یکدیگر را بخوبی می شناسیم	۱/۰۰	۰/۸۵۳
۴	براحتی می توانیم احساسات و عواطف خود را ابراز نماییم	۱/۰۰	۰/۸۷۷
۵	با دوستان و فامیل روابط مطلوبی داریم	۱/۰۰	۰/۸۷۱
۶	براحتی می توانیم با یکدیگر گفتگو نماییم	۱/۰۰	۰/۷۶۴
۷	برای حل یک موضوع از دیگر اعضای خانواده مشورت و همفکری می گیریم	۱/۰۰	۰/۷۹۰
۸	برای رسیدن به اهداف خانواده تلاش می کنیم.		
۹	برای رسیدن به اهداف مشترک برنامه ریزی می کنیم	۱/۰۰	۰/۸۷۵
۱۰	رسیدن به آینده ای روشن و متعالی از اهداف مهم خانواده ماست.	۱/۰۰	۰/۶۶۵
۱۱	اعضا وظایف خود را برای رسیدن به اهداف مشترک خانواده می دانند.	۱/۰۰	۰/۷۴۱

ردیف	گویه‌ها	اولیه	استخراجی
۱۲	بزرگ‌ترها جایگاه ویژه‌ای دارند و همه به آنها احترام می‌گذاریم.	۱/۰۰	۰/۶۶۹
۱۳	در روابط اعضای خانواده با یکدیگر مهر و محبت عمیق حاکم است	۱/۰۰	۰/۷۱۱
۱۴	تمایلی به حل مشکلات خانواده نداریم	۱/۰۰	۰/۶۳۹
۱۵	در مناسبت‌های مختلف زندگی در کنار یکدیگر هستیم.	۱/۰۰	۰/۸۵۱
۱۶	در خانواده روحیه تلاش گروهی برای رسیدن به اهداف وجود ندارد	۱/۰۰	۰/۶۱۳
۱۷	اعضای خانواده را به خاطر کارهای مثبتشان تشویق می‌کنیم	۱/۰۰	۰/۶۸۸
۱۸	در جهت رفاه، آرامش و پیشرفت خانواده یمان تلاش می‌کنیم	۱/۰۰	۰/۷۶۱
۱۹	نظرات و پیشنهادات سازنده مورد تقدیر قرار می‌گیرد	۱/۰۰	۰/۶۸۱
۲۰	تمایلی به پیشرفت و تغییر در اعضای خانواده‌ام نمی‌بینم	۱/۰۰	۰/۷۵۹
۲۱	آینده تحصیلی و شغلی اعضای خانواده از اهمیت چندانی برخوردار نیست	۱/۰۰	۰/۶۶۹
۲۲	مشکلات و مسائل خانواده را از زوایای مختلف بررسی می‌کنیم	۱/۰۰	۰/۷۶۹
۲۳	در شرایط تصمیم‌گیری‌های خانوادگی گیج سردرگم می‌شویم	۱/۰۰	۰/۷۵۱
۲۴	هر مسئله‌ای از دیدگاه خانواده ما راه حل‌های مختلفی می‌تواند داشته باشد.	۱/۰۰	۰/۷۶۱
۲۵	در کشف و پرورش استعدادها یکدیگر کوشا هستیم	۱/۰۰	۰/۷۳۳
۲۶	تبادل تجربیات سودمند از اهمیت بالایی برخوردار است	۱/۰۰	۰/۶۱۱
۲۷	ساعاتی از شبانه روز را برای مطالعه اختصاص می‌دهیم.	۱/۰۰	۰/۷۵۹
۲۸	شرکت در کلاس‌های هنری فرهنگی و ادبی جزئی از برنامه‌های آموزشی خانواده ماست.	۱/۰۰	۰/۶۹۸
۲۹	بازگو کردن زندگی‌نامه مشاهیر در خانواده ما از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است	۱/۰۰	۰/۶۸۵
۳۰	بازی‌های فکری و آموزنده برای پر کردن اوقات فراغت استفاده کنیم.	۱/۰۰	۰/۶۹۲

با توجه به جدول ۴ میزان سهم مولفه‌ها در تبیین واریانس هر گویه در جدول (۴) نشان داده شده است. لازم است که مولفه‌ها حداقل میزان ۵۰ درصد از واریانس هر گویه را تبیین و استخراج کنند؛ بنابراین میزان واریانس استخراجی مناسب باید بالاتر از مقدار (۰/۵) باشد. ستون اول جدول (۴) با عنوان Initial (اولیه) نشان دهنده مقدار کل واریانس هر متغیر می‌باشد؛ که مجموعه این عوامل می‌توانند (نه اینکه توانسته‌اند) آن را تبیین کنند؛ بنابراین از آنجا که مولفه‌ها می‌توانند کلیه واریانس یک متغیر را تبیین کنند، لذا این مقدار برای تمام گویه‌ها (متغیرها) برابر عدد ۱ می‌باشد؛ اما ستون دوم با عنوان Extraction (استخراج) نشان دهنده مقداری از واریانس هر متغیر می‌باشد؛ که مجموعه عوامل مورد نظر توانسته‌اند (نه اینکه می‌توانند) آن را تبیین کنند. مقدار این واریانس از (۰) تا (۱) نوسان دارد. لذا با توجه

به جدول (۴) کمترین میزان واریانس استخراجی برای گویه ۲۶ یعنی « تبادُل تجربیات سودمند از اهمیت بالایی برخوردار است » بوده که برابر (۰/۶۰۱) و بیشترین میزان واریانس استخراجی برای گویه ۴ یعنی « براحتی می‌توانیم احساسات و عواطف خود را ابراز نماییم » بوده که برابر (۰/۸۷۷) می‌باشد. لذا می‌توان چنین نتیجه گرفت که مجموع مولفه‌های استخراج شده توانسته‌اند به میزان مطلوبی تغییرات هر گویه را تبیین کنند.

نمودار ۱. نمودار شیب دار مجموعه سؤال‌های مقیاس

جدول ۵. ماتریس همبستگی بین گویه‌ها با مولفه‌های استخراج شده بعد از چرخش (ماتریس ساختار)

عوامل							
۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
						۰/۷۲۳	۱) به راحتی می‌توانیم احساسات یکدیگر را درک کنیم
						۰/۶۷۸	۲) به نظرات، عقاید و انتظارات یکدیگر احترام می‌گذاریم
						۰/۵۵۹	۳) خصوصیات، علایق و خواسته‌های یکدیگر را بخوبی می‌شناسیم
						۰/۵۴۱	۴) براحتی می‌توانیم احساسات و عواطف خود را ابراز نماییم
						۰/۴۷۷	۵) با دوستان و فامیل روابط مطلوبی داریم
						۰/۸۴۶	۶) براحتی می‌توانیم با یکدیگر گفتگو نماییم

		عوامل						
		۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۷) برای حل یک موضوع از دیگر اعضای خانواده مشورت و همفکری می‌گیریم	۰/۷۹۳							
۸) برای رسیدن به اهداف خانواده تلاش می‌کنیم.	۰/۶۳۱							
۹) برای رسیدن به اهداف مشترک برنامه ریزی می‌کنیم	۰/۵۶۷							
۱۰) رسیدن به آینده‌ای روشن و متعالی از اهداف مهم خانواده ماست.	۰/۸۳۶							
۱۱) اعضا وظایف خود را برای رسیدن به اهداف مشترک خانواده می‌دانند.	۰/۸۱۸							
۱۲) بزرگ‌ترها جایگاه ویژه‌ای دارند و همه به آنها احترام می‌گذاریم.	۰/۷۰۹							
۱۳) در روابط اعضای خانواده با یکدیگر مهر و محبت عمیق حاکم است	۰/۶۱۲							
۱۴) تمایلی به حل مشکلات خانواده نداریم	۰/۴۲۱							
۱۵) در مناسبت‌های مختلف زندگی در کنار یکدیگر هستیم.	۰/۷۶۲							
۱۶) در خانواده روحیه تلاش گروهی برای رسیدن به اهداف وجود ندارد	۰/۷۵۱							
۱۷) اعضای خانواده را به خاطر کارهای مثبتشان تشویق می‌کنیم	۰/۶۴۳							
۱۸) درجهت رفاه، آرامش و پیشرفت خانواده‌یمان تلاش می‌کنیم	۰/۶۱۵							
۱۹) نظرات و پیشنهادات سازنده مورد تقدیر قرار می‌گیرد	۰/۵۹۷							
۲۰) تمایلی به پیشرفت و تغییر در اعضای خانواده‌ام نمی‌بینم	۰/۴۳۵							
۲۱) آینده تحصیلی و شغلی اعضای خانواده از اهمیت چندانی برخوردار نیست	۰/۴۱۹							
۲۲) مشکلات و مسائل خانواده را از زوایای مختلف بررسی می‌کنیم	۰/۸۳۵							

عوامل						
۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
	۰/۶۹۰					۲۳) در شرایط تصمیم گیری‌های خانوادگی گیج سردرگم می‌شویم
	۰/۶۸۷					۲۴) هر مسئله‌ای از دیدگاه خانواده ما راه حل‌های مختلفی می‌تواند داشته باشد.
	۰/۵۶۴					۲۵) در کشف و پرورش استعدادها یکندیگر کوشا هستیم
	۰/۶۳۰					۲۶) تبادل تجربیات سودمند از اهمیت بالایی برخوردار است
	۰/۵۴۱					۲۷) ساعاتی از شبانه روز را برای مطالعه اختصاص می‌دهیم
۰/۵۰۸						۲۸) بازگو کردن زندگینامه مشاهیر در خانواده ما از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است
۰/۵۴۱						۲۹) شرکت در کلاس‌های هنری فرهنگی و ادبی جزئی از برنامه‌های آموزشی خانواده ماست
۰/۵۰۸						۳۰) از بازی‌های فکری و آموزنده برای پر کردن اوقات فراغت استفاده کنیم

جدول ۶. ماتریس همبستگی بین مولفه‌های استخراج شده بعد از چرخش

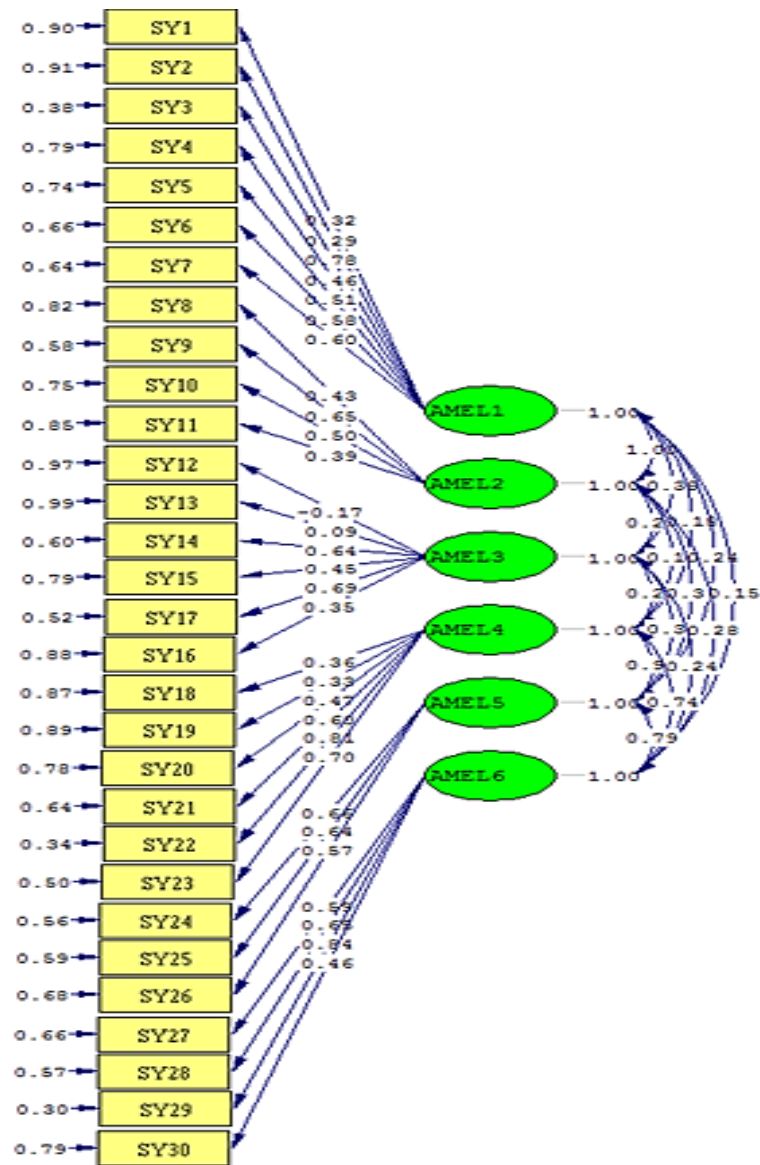
مولفه‌ها						گویه‌ها
۶	۵	۴	۳	۲	۱	
					۱	مهارت‌های ارتباطی
				۱	۰/۸۱۲	اهداف و راهبردهای مشترک
			۱	۰/۴۱۱	۰/۵۱۲	انسجام
		۱	۰/۴۶۶	۰/۴۹۹	۰/۶۱۳	روحیه تلاش و آینده نگری
	۱	۰/۳۶۱	۰/۳۸۹	۰/۳۰۱	۰/۳۶۱	توانایی حل مسئله
۱	۰/۳۱۹	۰/۲۶۵	۰/۳۹۹	۰/۴۲۷	۰/۴۸۶	تمایل به دانش گروهی (یادگیری و یاددادن)

شیوه استخراج: آنالیز مولفه‌های اساسی شیوه چرخش: پرومکس با نرمالسازی کبزر

جدول (۶) ماتریس همبستگی بین مولفه‌ها را نشان می‌دهد که با توجه به مقادیر حاصل شده می‌توان همبستگی بین مولفه‌ها را به دست آورد. با توجه به جدول شماره (۶) می‌توان مشاهده نمود که مؤلفه اول بیشترین میزان همبستگی را با سایر مولفه‌ها دارد و در این بین

بالاترین همبستگی بین مؤلفه اول (مهارت‌های ارتباطی) با مؤلفه دوم (اهداف و راهبردهای مشترک) با مقدار ضریب همبستگی (۰/۸۱۲) می‌باشد. سایر مولفه‌ها از همبستگی‌های بالا و معنی‌داری برخوردارند. تحلیل عاملی تاییدی در ادامه بررسی شده است.

شکل ۱. تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول (درحالت استاندارد)

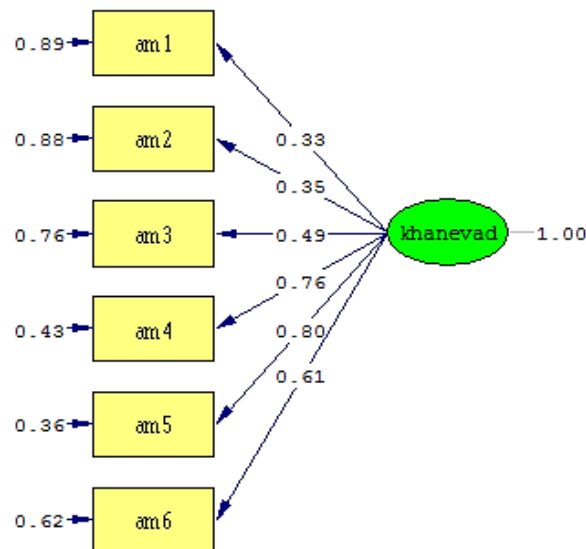

جدول ۷. نتایج تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول پیرامون سازه پرسشنامه هوش خانواده

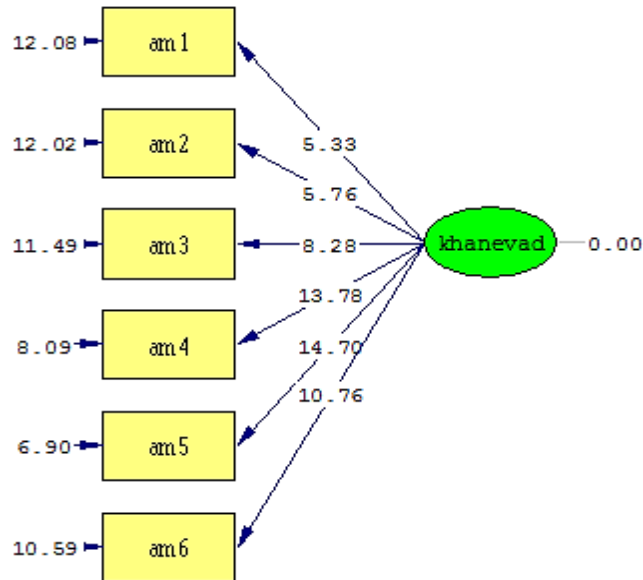
مقدار تی	بارعاملی	سؤالات
۵/۳۰	۰/۳۲	(۱) به راحتی می‌توانیم احساسات یکدیگر را درک کنیم
۳/۸۴	۰/۲۹	(۲) به نظرات، عقاید و انتظارات یکدیگر احترام می‌گذاریم
۸/۱۰	۰/۷۸	(۳) خصوصیات، علایق و خواسته‌های یکدیگر را بخوبی می‌شناسیم
۵/۱۰	۰/۴۶	(۴) براحتی می‌توانیم احساسات و عواطف خود را ابراز نماییم
۷/۸۵	۰/۵۱	(۵) با دوستان و فامیل روابط مطلوبی داریم
۸/۹۱	۰/۵۸	(۶) براحتی می‌توانیم با یکدیگر گفتگو نماییم
۱۰/۳۴	۰/۶۰	(۷) برای حل یک موضوع از دیگر اعضای خانواده مشورت و همفکری می‌گیریم
۱۰/۶۴	۰/۴۳	(۸) برای رسیدن به اهداف خانواده تلاش می‌کنیم.
۷/۱۸	۰/۶۵	(۹) برای رسیدن به اهداف مشترک برنامه ریزی می‌کنیم
۱۱/۲۰	۰/۵۰	(۱۰) رسیدن به آینده‌ای روشن و متعالی از اهداف مهم خانواده ماست.
۸/۵۴	۰/۳۹	(۱۱) اعضا وظایف خود را برای رسیدن به اهداف مشترک خانواده می‌دانند.
۶/۴۸	۰/۲۷	(۱۲) بزرگ‌ترها جایگاه ویژه‌ای دارند و همه به آنها احترام می‌گذاریم.
۴/۴۵	۰/۲۹	(۱۳) در روابط اعضای خانواده با یکدیگر مهر و محبت عمیق حاکم است
۹/۶۴	۰/۶۴	(۱۴) تمایلی به حل مشکلات خانواده نداریم
۶/۸۹	۰/۴۵	(۱۵) در مناسبت‌های مختلف زندگی در کنار یکدیگر هستیم.
۱۰/۳۷	۰/۶۹	(۱۶) در خانواده روحیه تلاش گروهی برای رسیدن به اهداف وجود ندارد
۵/۲۵	۰/۳۵	(۱۷) اعضای خانواده را به خاطر کارهای مثبتشان تشویق می‌کنیم
۶/۰۴	۰/۳۶	(۱۸) در جهت رفاه، آرامش و پیشرفت خانواده یمان تلاش می‌کنیم
۵/۶۰	۰/۳۳	(۱۹) نظرات و پیشنهادات سازنده مورد تقدیر قرار می‌گیرد
۸/۱۲	۰/۴۷	(۲۰) تمایلی به پیشرفت و تغییر در اعضای خانواده‌ام نمی‌بینم
۱۰/۸۰	۰/۶۰	(۲۱) آینده تحصیلی و شغلی اعضای خانواده از اهمیت چندانی برخوردار نیست
۱۶/۰۸	۰/۸۱	(۲۲) مشکلات و مسائل خانواده را از زوایای مختلف بررسی می‌کنیم
۱۳/۲۴	۰/۷۰	(۲۳) در شرایط تصمیم‌گیری‌های خانوادگی گنج سردرگم می‌شویم
۱۱/۸۸	۰/۶۶	(۲۴) هر مسئله‌ای از دیدگاه خانواده ما راه حل‌های مختلفی می‌تواند داشته باشد.
۱۱/۴۰	۰/۶۴	(۲۵) در کشف و پرورش استعدادها و یکدیگر کوشا هستیم
۹/۸۹	۰/۵۷	(۲۶) تبادل تجربیات سودمند از اهمیت بالایی برخوردار است
۱۰/۳۶	۰/۵۵	(۲۷) ساعاتی از شبانه روز را برای مطالعه اختصاص می‌دهیم.
۱۱/۸۴	۰/۶۵	(۲۸) شرکت در کلاس‌های هنری فرهنگی و ادبی جزئی از برنامه‌های آموزشی خانواده ماست.
۱۶/۱۲	۰/۸۴	(۲۹) بازگو کردن زندگینامه مشاهیر در خانواده ما از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است
۷/۸۰	۰/۴۶	(۳۰) بازی‌های فکری برای پر کردن اوقات فراغت استفاده کنیم.

بار عاملی و مقادیر تی هر یک از گزاره‌های پرسشنامه هوش خانواده بالاتر از ۱/۹۶ بودند لذا مشخص می‌شود که در سطح ۹۵ درصد، همه‌ی متغیرهای آشکار به خوبی بر روی متغیرهای مکنون بار شده و می‌توانند توصیف مناسبی از ابعاد هوش خانواده به عمل آورند. جدول شاخص‌های نیکویی برازش پیرامون ارزیابی برازندگی مدل تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول ارائه شده است. اولین شاخص مورد بررسی در این جدول، آماره مجذور کای است که مقدار آن ۴۵۶/۵۶ بود. جهت تفسیر این شاخص به نسبت مجذور کای بر درجه آزادی است. نسبت مجذور کای به درجه آزادی برابر ۱/۹۲ و چون این مقدار کمتر از ۳ است، لذا مشخص می‌شود که پرسشنامه پژوهش بر حسب این شاخص از روایی مناسبی برخوردار است. همچنین مقدار RMSEA برابر ۰/۰۷۶ است و از آنجا که این مقدار کمتر از ۰/۱ است لذا حکایت از برازش نسبتاً مناسب مدل مشاهده شده دارد. مقادیر مربوط به شاخص‌های NFI, NNFI, IFI, CFI بزرگ‌تر از ۰/۹ می‌باشد و لذا روایی مدل تحلیل عاملی مرتبه اول بر اساس شاخص‌ها نیز تأیید می‌گردد. مدل ۱ تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول در حالت استاندارد می‌باشد.

شکل ۲. تحلیل عاملی مرتبه دوم در حالت استاندارد

شکل ۳. تحلیل عاملی مرتبه دوم در حالت معناداری

مدل دوم که مبنی بر تحلیل عاملی تاییدی مرتبه دوم است نیز مانند مرتبه اول از لحاظ شاخص‌های برازش در وضعیت مطلوبی قرار داشتند. بنابراین می‌توانند توصیف‌کننده خوبی برای متغیر هوش خانواده باشند. در مجموع بر مبنای نتایج تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول و مرتبه دوم می‌توان عنوان کرد که اعتبار سازه هوش خانواده تأیید می‌گردد.

نتیجه‌گیری

بر اساس آنچه گفته شد در خانواده‌هایی که هوش در آن در وضعیت مطلوبی قرار دارد احساس هویت به شکل صحیح شکل می‌گیرد و این احساس نوعی احساس وجود و غرور از عضویت در خانواده به افراد خانواده می‌دهد، نوعی تعلق خاطر و احساس امنیت که فرد در سایه‌ی آن روحیه تلاش به خود می‌گیرد و اهداف خود را همسو با اهداف و آرمان‌های خانواده می‌بیند، شکل می‌گیرد.

خانواده‌های با هوش بالا، دارای انسجام و یکپارچگی بالایی هستند به شکلی که در تمامی مشکلات و سختی‌ها از یکدیگر حمایت می‌کنند و پشتیبان هم هستند و لازم به ذکر است که احساس‌هایی که آنها دارند راهی برای پرورش مثبت و خوش بینی در عین شناخت و پذیرش

واقعیت برای آنان به وجود می‌آید. خوش‌بینی و واقع‌بینی از دیگر خصوصیات این افراد است دانش گروهی که در خانواده باهوش وجود دارد می‌تواند شامل مهارت‌های حل تعارض، مدیریت امور مالی، روابط نامناسب، روش‌های حل مسئله برای مشکلاتی مانند اضطراب یا افسردگی باشد. یکی از خصوصیات بارز آنها باز بودن فضای نظرات و عقاید کودکان است که از طرف دیگر اعضا مورد احترام قرار می‌گیرد. برگزاری جلسات خانوادگی کودکان آنها را ترغیب می‌کند تا افکار و عقاید خود را به اشتراک بگذارند. در این خانواده‌ها در کنار انسجام، مهارت‌های ارتباطی، اهداف و راهبردهای مشترک، روحیه تلاش و آینده‌نگری، توانایی حل مسئله و تمایل به دانش گروهی وجود دارد که آنان را تبدیل به خانواده هوشمند ساخته است.

هدف از این پژوهش، بررسی ساختار عاملی پرسشنامه هوش خانواده بود. مهم‌ترین نتایج نشان داد که ۳۲ گویه‌ی پرسشنامه مزبور می‌توانند توصیف مناسبی از متغیر هوش خانواده به عمل آورده و قابل تقلیل به شش مؤلفه‌ی مهارت‌های ارتباطی، اهداف و راهبردهای مشترک، انسجام، روحیه تلاش و آینده‌نگری، توانایی حل مسئله و تمایل به دانش گروهی می‌باشد. در تفسیر این نتایج می‌توان گفت، بر اساس این شش مهارت‌های ارتباطی، اهداف و راهبردهای مشترک، انسجام، روحیه تلاش و آینده‌نگری، توانایی حل مسئله و تمایل به دانش گروهی می‌توان هوش خانواده را سنجید و ارزیابی کرد.

نظر به اهمیت هوش خانواده بر انسجام، روحیه تلاش و آینده‌نگری، توانایی حل مسئله و تمایل به دانش گروهی خلاء ابزاری مناسب و قابل اعتماد جهت اندازه‌گیری هوش خانواده را ضروری و مهم گردانید. نتایج نشان داد گزاره‌های پرسشنامه هوش خانواده می‌توانند توصیف مناسبی از این متغیر به عمل آورند و در عین حال قابل تقلیل به شش بعد مؤلفه‌ی مهارت‌های ارتباطی، اهداف و راهبردهای مشترک، انسجام، روحیه تلاش و آینده‌نگری، توانایی حل مسئله و تمایل به دانش گروهی بود که گفتنی است روایی آن از طریق تأیید عاملی تأییدی مرتبه اول و دوم مورد تأیید قرار گرفت. پس از اطمینان از روایی پرسشنامه، پایایی این پرسشنامه در مجموع و بر حسب ابعاد بررسی شد که مورد تأیید بود. بنابراین مقیاس هوش خانواده اعتبار و قابلیت اعتماد آن مورد تأیید بوده و می‌توان از این ابزار برای سنجش هوش خانواده استفاده کرد. با این حال محدودیت‌های در این پژوهش وجود داشت که شامل؛ عدم دستیابی به هنجارهای بین‌المللی و مای بود، محدودیت دیگر آن عدم

مطالعات و پژوهش‌های مشابه در کشورهای مختلف و مطالعات داخل کشور برای مقایسه با نتایج حاضر بود اما به نظر می‌رسد این ابزار بتواند در زمینه توانمندسازی خانواده و اعضای خانواده به خصوص در درمان مشکلات خانوادگی، پیشرفت تحصیلی در محیط‌های آموزشی سودمند و قابل کاربرد باشد. بنابراین با عنایت به اینکه پرسشنامه هوش خانواده تعریف خاصی در جامعه دارد، این پژوهش در جهت ارائه یک ابزار فارسی کوتاه و مفید برای سنجش هوش خانواده خواهد بود و با در نظر گرفتن ویژگی‌های مطلوب آن، می‌توان آن را در جهت نیل به اهداف پژوهشی، درمانی، توانمندی به کار برد و پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی این پرسشنامه در جوامع مختلف مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.

تعارض منافع

این پژوهش تعارض منافع ندارد.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند که از کلیه کسانی که در این پژوهش ما را یاری رسانیده‌اند نهایت قدردانی را به عمل می‌آورد.

منابع

- افخمی عقدا، محمد، عابدینی، مریم، لقا ثروت، فرخ، فیروزی اردکان، علی و نیکو کاران، جلال. (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین هوش هیجانی با رضایت زناشویی در متأهلین شهر یزد. *طلوع بهداشت*، ۱۳(۴)، ۵۷-۶۸.
- انصاری اردلی، لیلما، مکوندی، بهنام، عسگری، پرویز و حیدری، علیرضا. (۱۳۹۹). بررسی نقش واسطه‌ای عملکرد خانواده در رابطه بین سبک زندگی و هوش معنوی با بهزیستی روانی در مادران کودکان ناشنوا. *توانمندسازی کودکان استثنایی*، ۱۱(۲)، ۱-۱۲.
- توانگر روستا، مینا، نادری دلپاک، شیوا و کریمی، نگار. (۱۳۹۹). پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس هوش معنوی و هوش اخلاقی، دومین همایش بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، همدان.
- تقی زاده، محمداحسان و رضایی، اکبر. (۱۳۹۸). *روانشناسی هوش و سنجش آن (رشته روان‌شناسی)*. چاپ دهم، انتشارات دانشگاه پیام نور.

حجت شمایی، کوروش و زربخش بحری، محمدرضا. (۱۳۹۵). رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با خود متمایزسازی در دانش‌آموزان دوره متوسطه پسر شهر تهران. *فصلنامه مددکاری اجتماعی*، ۵(۲)، ۲۸-۳۶.

رشید، خسرو، حسنونند، فضل‌الله و یعقوبی، ابوالقاسم. (۱۳۹۶). ساخت و اعتباریابی آزمون هوش شناختی، روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، ۳۰، ۶۹-۸۸.

زارعی، سلمان و معصومی، تکتیم. (۱۳۹۶). نقش واسطه‌ای هوش هیجانی در رابطه جو عاطفی خانواده با انگیزش پیشرفت. *مجله روان‌شناسی و روان‌پزشکی*، ۴(۱۵)، ۵۷-۶۸.

شکوهی، محسن و پرند، اکرم. (۱۳۹۱). آموزش روش حل مسئله به مادران و تأثیر آنها بر روابط خانوادگی. *خانواده پژوهی*، ۳(۱۳)، ۵-۱۶.

شیخ‌الاسلامی، راضیه و حسن‌نیا، سمیه. (۱۳۹۴). نقش واسطه‌ای هوش هیجانی در رابطه علی ابعاد فراهیجانی والدین و تاب‌آوری فرزندان. *دوفصلنامه روانشناسی خانواده*، ۲(۱)، ۷۱-۸۲.

صالحی، محمد، حسینی درونکلایی، سیده زهرا و نازک تبار، هرمز. (۱۳۹۸). اثربخشی عملکرد خانواده و باورهای هوشی بر خلاقیت دانش‌آموزان. *ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۹(۱)، ۲۲۹-۲۱۱.

گل محمدیان، محسن، فرحبخش، کیومرث و اسمعیلی، معصومه. (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش هوش اخلاقی، معنوی و فرهنگی بر ناسازگاری زناشویی زنان. *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۳(۲)، ۲۱۰-۲۳۲.

گراث مارنات، گری. (۱۳۹۸). *راهنمای سنجش روانی: برای روان‌شناسان بالینی، مشاوران و روان‌پزشکان* (دوره ۲ جلدی). ترجمه پاشاشریفی و نیکخو، نشر سخن.

گاطع زاده، عبدالرحیم و مولایی راد، محمدرضا. (۱۳۹۹). پیش‌بینی آمادگی به اعتیاد نوجوانان بر اساس شیوه‌های فرزندپروری والدین و نقش میانجی منبع کنترل: یک مطالعه توصیفی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، ۱۹(۱۲)، ۱۲۶۱-۱۲۷۶.

میرزایی کونایی، فرشته، حسین خانزاده، عباسعلی، اصغری، فرهاد و شاکری نیا، ایرج. (۱۳۹۴). نقش انسجام خانواده در تبیین رفتارهای پرخطرانه فرزندان. *تحول روانشناختی کودک*، ۲(۲)، ۷۳-۸۴.

یارشیر، سولماز. (۱۳۹۷). رابطه هوش معنوی و رضایت زناشویی در پیشگیری از طلاق. *اولین کنگره پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، وزارت علوم و تحقیقات فناوری دفتر مشاوره و سلامت*، ۱۰.

مقدادی، محمد مهدی و جوادپور، مریم. (۱۳۹۶). تأثیر ازدواج زودهنگام بر سلامت جنسی کودکان و سازوکارهای مقابله با آن. *مجله حقوق پزشکی*، ۴۰، ۳۳-۶۰.

References

- Borba, M. (2014). The step by step plan to building moral intelligence. *The Journal of Socio-Economics*; 35, 326-347.
- Colalillo, S., & Johnston, C. (2016). Parenting Cognition and Affective Outcomes Following Parent Management Training: A Systematic Review, *Clinical Child and Family Psychology Review*, 19 (3), 216-235.
- Jobe-Shields, F. (2015). Parent-Child Automaticity: Links to Child Coping and Behavior and Engagement in Parent Training, *Journal of Child and Family Studies*, 24 (7), 2060-2069.
- Lindahl, K. M., Malik, N. M., Kaczynski, K., & Simons, J. S. (2004). Couple power dynamics, systemic family functioning, and child adjustment: A test of a mediational model in a multiethnic sample. *Development and Psychopathology*, 16(3), 609-630.
- Nazir, S., Sidra, S., Malik, MS., Falak, S., Zarqa A., & Muhammad Rizwan, S. (2012). Parental Conflict And Its Effects On Youth Self Esteem (A Study At University Of Punjab). *International Journal of Asian Social Science*, 9, 2010-2021.
- Rowe, M., Leachan, E., & Youg, D. (1999). Evaluation the efficacy of physical activity for influencing quality of life outcomes in older adults. *Ann.Beh.Med. J*; 251(14), 718-725.
- Sellers, A.H., Bums, W. J., & Guyrke, J. (2002). 64 Differences in young children's IQs on the Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence-Revised as a function of stratification variables. *Applied Neuropsychology*, 9 (2) 65-73.

استناد به این مقاله: رضایی، سحر و گودرزی، محمود. (۱۴۰۱). ساخت و اعتباریابی پرسشنامه هوش خانواده. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۱۳(۴۹)، ۹۹-۱۲۳. doi: 10.22054/jem.2023.65904.3342

Educational Measurement is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.